

НОВО ТЕОРЕТИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИГРАТА

Борис Минчев

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Миналата есен излезе от печат книга на гл. ас. д-р Ася Велева, обсъждаща проблеми на игровата активност у животните и децата¹⁾. Аз бях рецензент за издателството, но впечатлен от качествата на този труд, реших да го представя на широка научно-педагогическа аудитория.

Преди настоящата работа д-р Ася Велева има вече едно монографично изследване на игровата дейност, както и методическо ръководство²⁾. Тук тя обсъжда теоретичните визии за „игровия феномен“, така както той присъства в жизнедейността на децата, на животните и човека. Авторът формулира своята полемична задача като опровергаване на стереотипа, че играта е „лека и непродуктивна дейност“ (с. 4), залегнал дълбоко в съзнанието на студентите и педагозите.

За целта авторът поставя на обсъждане редица концептуални проблеми, възникващи в психологията и педагогиката на играта. Всъщност, разглеждайки еволюционните корени на игровия феномен, д-р Велева привлича аргументи и факти от етологията – клон на биологията, изучаващ поведението на животните и човека.

Рецензирият труд е структуриран в четири глави, увод, заключение и библиография.

Първа глава разглежда множество аспекти на *игровия феномен*. Там последният се анализира от гледните точки на девет групи теории – 4 класически и 5 съвременни. Феноменът се представя също обществено-исторически, като актуална социокултурна ситуация, както и като предизвикателство за из-

граждане на обща теория на играта. Авторът проявява „умерен оптимизъм“ (с. 31) по отношение на шансовете в близко време да се създаде такава пълноценна игрова теория.

Втора и трета глава анализират поотделно двете главни разновидности (еволюционни форми) на игровия феномен – *игрово поведение* у животните и *игрова дейност* у човека. Разликата идва от наличието на съзнание у човека, което придава нова същност на игровостта. В резултат авторът формулира 8 „универсални белега на играта“ (с. 66 – 72), валидни еднакво за животните и за човека. Ася Велева обяснява предимството на уточняването на универсални белези с това, че дава възможност за отделно игрово поведение да се определи доколко то се доближава до (или отдалечава от) „прототипа за игра“ (с. 67).

Предлагам в бъдеще третият белег да се назове „играта е мотивирана от търсене на удоволствие“ вместо „играта носи удоволствие“ (с. 68). Имам известни резерви към последния белег: „играта [на децата] е различна от подобни поведения на възрастните“ (с. 72). Ако това твърдение е вярно, не би могло да се създаде обща теория на играта. В 4-тия белег всъщност са съединени няколко свойства – пластичност, лабилност, вариативност и уникалност, които не са еднородни, макар и заедно да допринасят за специфичното динамично качество на една игра. Следва да се помисли дали този белег да се „раздробят“ в бъдещо изследване. Освен това питам: защо игровите действия да са „незавършени“? Не са ли те такива само спрямо наблюдателя? Авторът се позовава на „действия у животните“ (напр. на с. 71 – 74), а би било редно да се назовават „поведенчески актове“. На с. 73 се твърди, че при животните има игри само в двигателната сфера. Може да наблюдаваме игри, изразени в телесни движения, но от това не следва, че животните не играят по някакъв друг начин.

Трета глава тематизира човешката детска игра. Изтъкнато е огромното разнообразие на игровия фолклор на децата в различните епохи и етноси. Приведена е авторска типология на детските игри. И най-важното: идентифицирани са 9 „специфични особености на играта на *homo sapiens*“ (с. 99 – 100).

Четвърта глава привежда актуални сведения за игрите на съвременните деца. Там е представен възгледът, че игровото начало у децата е обеднено, потиснато, дори се наблюдава нежелание и неумение да се играе, играта в педагогически контекст е подчинена на дидактични цели.

Обосновани са развиващи функции на играта, които оправдават насърчаването на игровите дейности в детския живот.

Накрая следва едно пространно „Заклучение“, за което сега си мисля, че е било подходящо да се обособи като пета глава, защото в нея е направен интересен опит да се формулира авторска концепция за детската игра при животните и човека. Тази концепция съчетава редица черти и закономерности, заимствани

от обсъдените теории за играта. Главните аргументи на автора са от еволюционно естество. Тя въвежда понятието „игрови инстинкт“ (с. 127) и изброява „параметрите“ на игровата ситуация, която го активира (пак там). Игровият инстинкт се приема за мотивационната основа както на игровото поведение при животните, така и на игровата дейност на човешките деца. Наново са приведени списъкът с универсални белези на играта (с. 128) и списъкът със специфичните особености на играта у децата на *homo sapiens* (с. 130 – 131). Явно, д-р Велева ги смята за свои концептуални постижения, и то основателно. Всъщност привеждането на констелации от признаци като теоретичен подход означава отказ от класическите логически дефиниции и въвеждане на „прототипичен“ подход. Изглежда, авторът приема многообразни игроподобни активности, които се „приближават“ или „отдалечават“ от прототипа, образа, определен чрез списък от видими характеристики (белези, черти). Колкото повече от характеристиките на прототипа споделя конкретна активност на индивида, толкова повече дейността може да се третира като игра.

Прототипичният подход, както е заявен в настоящата монография, има предимството, че заобикаля най-сериозната трудност в проучването на конкретните игрови дейности: идентифицирането им като игри става на основата на разкриването в нея на игрови мотив, което често е невъзможно според един от изследователите на игрите доц. Иван Миленски.

Д-р Ася Велева неявно приема чертите на прототипа на играта за редоположени, но е възможно те да са йерархизирани, така че да се делят на относително „централни“ и „периферни“. Най-обсъжданият от автора прототипичен белег е „заместването“, може би тя неслучайно го поставя на първо място в списъка. Така или иначе, структурата на игровия прототип се нуждае от изследване в различни групи лица и в отделни култури.

Книгата и издадена в малък тираж, но също е публикувана и многократно изтегляна във форума на предучилищни педагози.

Тази научна монография заявява автора си като безспорен познавач на игровото начало в живота, който умее да поставя и обсъжда проблеми в тази изследователска област. Книгата съдържа оригинална концепция за играта, която нарежда гл. ас. д-р Ася Велева сред най-добрите наши изследователи на игрите, каквито са Димитър Димитров, Елка Петрова, Иван Миленски и Весела Гюрова. Заедно с това се надявам д-р Велева да развие концепцията си в обща теория на играта, която да получи международно признание.

БЕЛЕЖКИ

1. Велева, А. (2014). *Проблеми на теорията на играта*, Плевен: МЕДИА-ТЕХ, Печат: Издателски център при РУ „Ангел Кънчев“.

2. Велева, А. (2013). *Педагогика на играта*, Плевен: МЕДИАТЕХ, Печат: Издателски център при РУ „Ангел Кънчев“.
3. Велева, А. (2013). *Ръководство за семинарни упражнения по педагогика на играта* – Плевен: МЕДИАТЕХ, Печат: Издателски център при РУ „Ангел Кънчев“.

NEW THEORETICAL STUDY OF PLAY

Abstract. The paper reviews the newly published book “Problems of the Theory of Play” (in Bulgarian), Asya Veleva, the author of it. The book studies the evolutionary roots of play activities in animal and human children. Nine theories of play are analyzed and a number of prototypical features of play activities are identified. They are valid both for animal and human plays. An outline of a new conception of the play phenomenon is proposed. Dr. A. Veleva’s study is a valuable contribution to the understanding of child’s play.

Prof. Dr. Boris Minchev

University of Sofia

Sofia, Bulgaria

E-mail: bminchev51@gmail.com